

سحر صالحی*
ابوتراب احمدپناه**

تاریخ دریافت: ۹۶/۶/۲۱
تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۱۸

بررسی تأثیرگذاری نقوش اسلامی بر نشانه‌های مصطفی اوجی

چکیده

مرور اجمالی آثار گرافیک ایران نشان می‌دهد که، بهره‌گیری مستقیم و غیرمستقیم از نقش‌ها، نمادها، عناصر و تصاویر دوره‌های مختلف تاریخی در این آثار وجود داشته و طراحان ایرانی به ضرورت موضوع سفارش، همواره این عناصر را دستمایه طراحی خود قرار داده‌اند. وجود جنبه‌های تزئینی و نیز قابلیت‌های بصری نقش‌های اسلامی موجب تأثیر این نقوش، بر آثار طراحان گرافیک ایران شده است. نمونه‌های این تأثیرگذاری بر آثار طراحان گرافیک ایران فراوان است. مصطفی اوجی از طراحان معاصر گرافیک ایران است که این تأثیرپذیری در کارهایش دیده شده است. در این تحقیق با هدف شناخت کیفیت تأثیرگذاری نقوش اسلامی بر آثار مصطفی اوجی، نشانه‌های وی به شیوه توصیفی و تحلیلی بررسی می‌شوند. منابع این تحقیق، کتابخانه‌ای و برخی از نشانه‌های مصطفی اوجی هستند. اینکه چرا و چگونه این نقوش بر نشانه‌های مصطفی اوجی تأثیر گذاشته، سؤالاتی است که در این تحقیق به آن‌ها پاسخ داده می‌شود.

کلیدواژه:

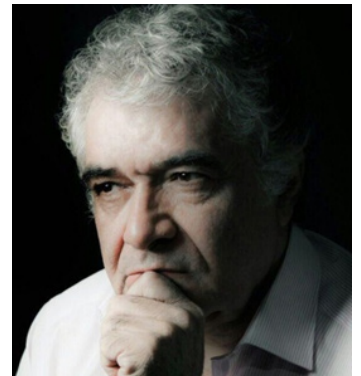
نشانه
نقوش هنر اسلامی
مصطفی اوجی

مقدمه

گرافیک به عنوان رسانه‌ای ارتباطی در خدمت ارتباطات انسانی، نشر افکار و توسعه‌ی فرهنگ و هنر جامعه است. یکی از مهم‌ترین بخش‌های ارتباطی آن نمادها و نشانه‌ها هستند؛ به ویژه نشانه‌هایی که از زمان‌های قدیم کارکرد ارتباطی داشته و قدمتی فراتر از تاریخ گرافیک نوین دارند. امروزه هر سازمان یا مجموعه‌ای به هنگام شکل‌گیری برای شناسایی هویت سازمانی و مجموعه فعالیت‌های خود، اقدام به طراحی نشانه می‌کند. این پژوهش از همین دیدگاه به بررسی برخی آن دسته از نشانه‌های مصطفی اوجی پرداخته که تحت تأثیر عناصر و نقوش اسلامی ایرانی طراحی شده است. در این مقاله به این پرسش می‌پردازیم که تأثیر نقوش هنر اسلامی ایرانی در آثار هنرمند منتخب مصطفی اوجی چگونه بوده است؟ هدف کلی این پژوهش شناخت نقش‌های اسلامی ایرانی در نشانه‌های مصطفی اوجی است.

پیشینه پژوهش

محمد خزائی، (۱۳۸۴) در مقاله‌ای به نام "نشانه‌های امروز، نقش‌های دیروز" به بررسی انواع نشانه‌های ایرانی که از نقوش سنتی ایرانی برگرفته شده‌اند، پرداخته. و اشاره کرده که برخی از نشانه‌های ایرانی برگرفته از نقوش قدیمی‌تر ایرانی هستند. پورمند، (۱۳۸۵) در مقاله‌ای به بررسی نشانه‌های متأثر از نقوش ایرانی پرداخته است. در این پژوهش گفته شده آنچه امروزه به عنوان گرافیک در ایران مطرح شده در قرن‌های گذشته توسط هنرمندان پایه‌گذاری شده است. مصطفی اوجی، (۱۳۹۰) در کتاب خود به نام "برگزیده‌ای از نشانه‌ها و طراحی حروف مصطفی اوجی" به معرفی نشانه‌های خود پرداخته است. (۱۳۵۰-۱۳۹۰). صفایی، (۱۳۹۳) در پایان‌نامه خود به نام "بررسی قابلیت‌های نقوش سنتی ایران در طراحی نشانه‌های گرافیکی" به بررسی تأثیر نقوش ایرانی بر طراحی نشانه‌ها پرداخته است. این پایان‌نامه شامل چهار فصل است که فصل اول آن به کلیات پژوهش پرداخته است. فصل دوم در مورد نشانه و چیستی آن است. در فصل سوم به تزیینات بناهای تاریخی ایران؛ مناره‌های تزیینی محراب و تزیینات، مقرنس تزیینی و طاق‌نما و نقوش تزیینی بناهای تاریخی اسلامی ایران به صورت کلی پرداخته است. فصل چهارم بررسی نقوش تزیینی بناهاست و در نهایت به تحلیل چند نمونه نشانه موفق، مانند نشانه هواپیمایی هما، نشانه دانشگاه تهران، نشانه بانک پارسیان پرداخته است. پیشینه‌ی موجود تحقیقات کلی حول نشانه‌های جمعی و نقوش سنتی و هنر اسلامی ایرانی است.

مصطفی اوجی

معرفی مصطفی اوجی

مصطفی اوجی در سال ۱۳۲۹ در شیراز متولد شد. وی فعالیت‌های حرفه‌ای خود را از سال ۱۳۴۹ در حوزه نقاشی متحرک در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان آغاز کرد. اوجی مدرک لیسانس خود را در سال ۱۳۵۳ از دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران و کارشناسی ارشد را در سال ۱۳۵۷ در رشته طراحی گرافیک از کالج سلطنتی هنرهای لندن دریافت کرد. فعالیت‌های هنری وی در زمینه طراحی حروف، صفحه‌آرایی و مانند آن بوده. ایشان از سال ۱۳۶۲ به تدریس در دانشگاه فارابی و دانشگاه هنر تهران پرداخته است.

نشانه

به گفته انوری، نشانه آن چیزی است که سبب شناختن کسی یا چیزی می‌شود و یا از روی آن می‌توان به حالت یا رویدادی پی‌برد؛ علامت؛ نشان [...] شکل یا تصویر یا حرفی که برای بیان منظور به کار می‌رود.» (انوری، ۱۳۸۲: ۷۸۲۵) نشانه‌ها عناصر ارتباطی هستند یا بر حضور واقعیت دلالت می‌کنند. نشانه‌های زبانی حرف‌ها، واژه‌ها و جملات هستند. نشانه‌های تصویری شامل تصاویر پدیده‌ها، اشیاء و هر چیزی که با دیدن آن بتوان به معنایی از آن دست پیدا کرد. به اعتقاد پیرس نشانه چیزی است که تحت مناسبات یا عناوینی چند، جای چیز دیگری را در ذهن ما می‌گیرد» (حسینی، ۱۳۹۳: ۱۴۱). با توجه به این موارد فرهنگ هر ملتی در ساختار نشانه‌ها تأثیر می‌گذارد و مفهوم و معنای هر نشانه در فرهنگی نسبت به فرهنگ ملتی دیگر متفاوت است.

دسته‌بندی نقوش ایرانی - اسلامی

نقوش ایرانی و اسلامی به سه دسته‌ی اصلی گیاهی هندسی و کتیبه‌ای و به دو دسته‌ی فرعی حیوانی و انسانی تقسیم می‌شوند. اغلب عناصر بصری دوره اسلامی هنر ایرانی در اماکن مذهبی استفاده شده‌اند؛ اما نقوش فرعی بیشتر در ظروف، فرش‌ها، خانه‌ها، اماکن غیر مذهبی مانند آن. به کار برده شده است.

جدول ۱. دسته بندی نقوش ایرانی اسلامی، منبع نگارنده‌گان

توضیحات	نمونه نقوش	نوع نقوش اسلامی
نقوش گیاهی شامل نقوش اسلیمی می‌شود. این نقوش بیشتر در اماکن و کتب مذهبی کاربرد داشته است. «مفاهیم نمادین و زیبایی شناسی به ویژه در هنر اسلامی است. و نقش اساسی و مهم را در آرایه‌های اسلامی داشته است» (موسی‌لر، ۱۳۸۰: ۳۱۰) طی بررسی‌های انجام شده درباره‌ی این گونه نقش‌ها «چنین بر می‌آید که در زمان‌های قدیم، شاخه‌ی اسلیمی در ایران وجود داشته و در طول تاریخ تکامل یافته تا به شکل کنونی رسیده است. این نقش از کشور دیگری وارد ایران نشده و تکامل آن را فقط در ایران می‌توان دید» (محمد رضا هنرور، ۱۳۸۴: ۱۱۲)		نقوش گیاهی
«نقوش هندسی همواره از ویژگی‌های تزئینی برخوردار بوده‌اند و ترکیبات متفاوت و متعدد آن‌ها همواره توجه هنرمندان را به خود جلب کرده‌است و از این رو می‌توان نمونه‌های متنوع آن را، از سفالینه‌های پیش از تاریخ تا انواع هنرهای معاصر، مشاهده کرد» (ندیم، ۱۳۸۴: ۱۸)		نقوش هندسی

در ارتباط با نقوش کتیبه‌های ویا خط‌نگاری این گونه تعریف می‌شود که «که این نقوش بیان مفاهیمی تزیین‌گرا را همراه با مفاهیمی پر محتوا و عمیق در بر دارند. در واقع هنرمند مسلمان سعی داشت تا کلامی زیبا (قرآن و حدیث) را همراه با قلمی زیبا بنگارد که به دو صورت استفاده می‌شد، برای کتابت و دیگری برای تزیین. در اینجا بیشتر صورت تزئینی خطوط که در کتیبه‌ها، بناها و ظروف استفاده شده، مدنظر است.» (پورمند، ۱۳۸۵: ۶۹،۷۰)		نقوش کتیبه‌ای و یا خط‌نگاری
در تعریف نقوش انسانی و حیوانی «هنرمند مسلمان ایرانی علاوه بر ابداع نقش‌های نمادین مطابق با فرهنگ اسلامی بسیاری از نقش‌های نمادین ایران باستان را تعدیل و با هماهنگی ساختن آن‌ها با جهان بینی اسلامی، این نقش‌ها را مجدداً احیا نمودند.» (محمدخزائی، ۱۳۸۹: ۱۳۱)		نقوش انسانی و حیوانی

تحلیل آثار:

در ادامه به بررسی و تحلیل نشانه‌های اوجی پرداخته می‌شود.

نشانه دانشگاه ارومیه

«شکل کلی این نشانه که نشان‌گر نقش‌گلی در حال شکوفایی است، برگرفته از کاشی‌های معرق‌های مسجد کبود تبریز است. این مسجد شاخص‌ترین بنای تاریخی-فرهنگی منطقه‌ی آذربایجان به شمار می‌رود.» (اوجی، ۱۳۹۱: ۹۱) این نشانه ترکیبی از گلی شکفته و کتابی باز شده است. برای بیان مفهومی دانشگاه از در این نشانه از کتابی باز شده در زیر طرح گل شکفته استفاده شده است. (تصویر شماره ۱)

تصویر ۱. مسجد کبود تبریز

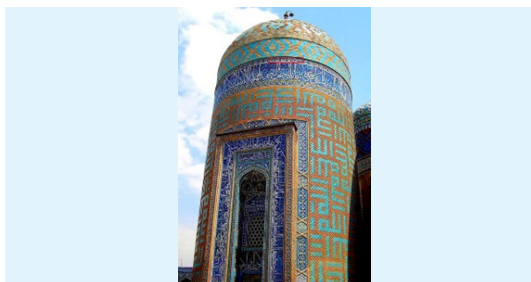
منبع: مسجد کبود فیروزه جهان اسلام
www.tabrizpedia.info

نشانه طراحی شده

نشانه دانشگاه اردبیل

دستمایه‌ی اصلی طراحی این نشانه، نقش‌مایه‌ای گیاهی است که نمادی از رویش و بالندگی است. این نقش‌مایه از نقوش تزئینی بنای آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی گرفته شده است. (اوجی، ۱۳۹۱: ۸۵). نشانه از گلی شکوفا و طرح کتابی باز در زیر آن تشکیل شده است. نقش گل استفاده شده، مرتبط با محل استقرار این دانشگاه است. این نقش برگرفته از قسمت گنبد الله‌الله در آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی گرفته شده است. (تصویر شماره ۲، ۳)

تصویر ۳. گنبد الله آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
 منبع: آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی www.arktourism.ir

تصویر ۲. آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
 منبع: آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی www.arktourism.ir

آرم اصلی طراحی شده

نشانه دانشگاه شاهرود

«عناصر اصلی این نشانه عبارتند از: طاق و کتاب گشوده. فرم طاق برگرفته از رواق کاروانسراهای موسوم به شاه عباسی است که شمار زیادی از آن‌ها در منطقه‌ی شاهرود قرار دارند. کتاب گشوده بر دانش‌اندوزی و دعوت به علم آموزی دلالت دارد. در این نشانه دو عنصر مزبور، یعنی طاق و کتاب، در آرایش مناسبی از فضای مثبت و منفی با یکدیگر تلفیق شده اند.» (اوجی، ۱۳۹۱: ۶۵) این نشانه برای دانشگاه شاهرود به پیشنهاد هنرمند، طراحی شده است که شامل دو بخش است طاق و کتاب گشوده. این نشانه برگرفته از طاق‌های کاروانسراهای در میان‌دشت سمنان است. نام این کاروانسراها شاه عباسی است و مربوط به دوره‌ی قاجار است. استفاده از طاق این کاروانسراها در نشانه حاکی از استفاده‌ی هنرمند از نمادهای تاریخی آن منطقه است. در زیر طاق نمادی از کتاب باز شده وجود دارد که خطوط آن همانند ساختار این بناها خشک و ضخیم است (تصویر شماره ۵، ۴).

تصویر ۵. کاروانسراهای تاریخی میان‌دشت
 منبع: مجموعه کاروانسراهای میان‌دشت www.tripyar.com/iran

تصویر ۴. کاروانسراهای تاریخی میان‌دشت
 منبع: کاروانسرا www.tripyar.com/iran

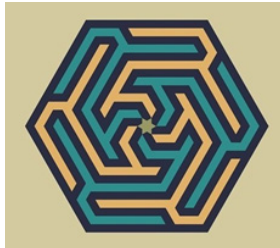
آرم اصلی طراحی شده

نشانه دانشگاه ایلام

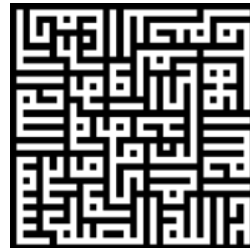
«جان‌مایة اصلی این طرح خورشیدی در حال طلوع است. کلمه‌ی ایلام با نظمی هندسی و به قلم کوفی بنایی معقلی طراحی شده، نشانی است از آرایه‌های تزئینی هنر اسلامی است.» (اوجی، ۱۳۹۱: ۹۱) تصویر ۷ نمونه‌ای از خط کوفی بنایی است که نشانه گفته شده تحت تأثیر آن طراحی شده است.

خط کوفی بنایی یا معقلی نوعی خط کوفی زاویه دار است که از ترسیم اشکال هندسی مانند مربع، لوزی، مستطیل و خطوط موازی و متقاطع حاصل می‌شود. این خط از انواع خوشنویسی اسلامی است که در این نشانه از آن استفاده شده است و به بیان ساده نام ایلام را به شکل نشانه

درآورده است. این نشانه به پیشنهاد هنرمند برای دانشگاه ایلام طراحی شده است، نشانه پیشنهادی هنرمند برای دانشگاه ایلام اجرا نشده است و نشانه حال حاضر دانشگاه چیز دیگری است. (تصویر شماره ۶، ۷)

تصویر ۷. پس زمینه صحن عباسی بارگاه رضوی در دوره صفویه
 منبع: تقدیس نام امام علی ع در هنر تجسمی
www.tasnimnews.com

تصویر ۶. خط کوفی بنایی، سوره اخلاص
 منبع: خط بنایی
www.fa.wikipedia.org/wiki

آرم اصلی طراحی شده

نشانه دانشگاه علوم پزشکی سبزوار

«منبع تصویری این نشانه، نقوش اسلیمی بنای مقبره‌ی ملاهادی سبزواری، فیلسوف مشهور ایرانی، در سبزوار است.» (اوجی، ۱۳۹۱: ۹۳) این نشانه نیز از دو بخش تشکیل شده؛ یک بخش نشانه نقش گلی است که برگرفته از نقش مایه‌های مقبره‌ی ملاهادی سبزواری است. این مقبره در شهر سبزوار قرار دارد، بخش دیگر آن نقش کتابی باز شده در زیر است که نشان‌دهنده‌ی علم‌آموزی است. گل روی آن، نماد رشد و پرورش است. (تصویر شماره ۸، ۹)

تصویر ۹. بنای مقبره‌ی ملاهادی سبزواری
 منبع: مقبره ملاهادی / www.tishineh.com

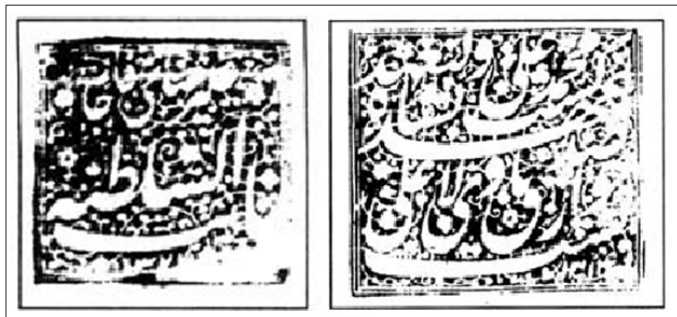
تصویر ۸. بنای مقبره‌ی ملاهادی سبزواری
 منبع: مقبره ملاهادی / www.tishineh.com

آرم اصلی طراحی شده

نشانه دانشگاه شهید بهشتی

«این نشانه برگرفته از مهرهایی است که استفاده از آن‌ها در دوره‌ی قاجار به منزله‌ی شناسه و یا تأیید هویت فردی به کار می‌رفته‌است. این مهرها اغلب به شکل دایره، بیضی، مربع، مستطیل، و یا ترکیبی از مستطیل و نیم‌دایره با بهره‌گیری از قلم نستعلیق یا ثلث ساخته می‌شدند. در این نشانه، فرم مربع به منظور القای حس اطمینان و پایداری در امر آموزش و پژوهش به کار رفته، و گزینش قالب مهر گونه نیز نشانی است از مهر تأیید دانشگاه بر مدرک تحصیلی دانشجویان» (اوجی، ۱۳۹۱: ۱۳). (تصویر شماره ۱۰)

تصویر ۱۰. مهرهای شاهان قاجار / منبع: (فراستی، ۱۳۸۰: ۱۹۱)

آرم اصلی طراحی شده

نشانه دانشگاه هنر

«عنصر اصلی در طراحی این نشانه نقطه است و نقطه تمثیلی از آغاز آفرینش در ساحت معنوی و نیز آغاز خلق هر صورتی در ساحت مادی است. سکون، عمق، شروع و حرکت نیز از دیگر خصایص مکنون در فرم نقطه‌اند. استفاده از قلم نستعلیق در طراحی این نشانه، بر هویت ایرانی در گستره‌ی هنرها تأکید می‌نهد» (اوجی، ۱۳۹۱: ۱۹). نشانه از یک نقطه‌ی نستعلیق و خطی در زیر آن تشکیل شده. این نشانه نیز از دو بخش تشکیل شده است. نقطه نشانه‌ی آغاز و طرح کلی نشانه که از سیاه‌مشق‌های عمادالکتاب برگرفته شده است. تصویری از سیاه‌مشق‌های عمادالکتاب که نشانه دانشگاه هنر از آن الهام گرفته شده در زیر آورده شده است. (تصویر شماره ۱۱)

تصویر ۱۱. از سیاه‌مشق‌های عمادالکتاب

منبع: <http://shahrefarang.com/prison-calligraphy-emadolcottab>

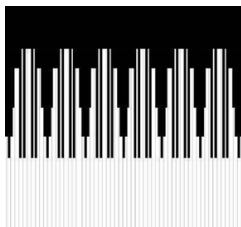

آرم اصلی طراحی شده

نشانه دانشگاه شهرکرد

«عنصر اصلی این نشانه، برگرفته از نقوش گیاهی موجود در فرش‌ها و بافته‌های منطقه بختیاری است و استفاده از آن برای بیان هویت فرهنگی و هنری این منطقه است. بعلاوه وجود دانشکده‌های کشاورزی، دامپروری و دامپزشکی در دانشگاه شهرکرد، در این نشان گیاهی مصداقی مناسب می‌یابد» (اوجی، ۱۳۹۱: ۶۳). این نشانه متقارن، از نقوش اسلیمی گلیم برگرفته شده است و تقارن آن از فضای نقوش لباس‌های عشایر آن منطقه گرفته شده است.

تصویرهای زیر منبع الهام این نشانه هستند. (تصویر شماره، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵)

تصویر ۱۳. لباس‌های محلی بختیاری
 منبع: لباس بختیاری <https://mag.eravel.com>

تصویر ۱۲. گلیم
 منبع: گلیم <https://mag.eravel.com>

آرم اصلی طراحی شده

تصویر ۱۵. لباس‌های محلی بختیاری
 منبع: www.honaronline.ir

تصویر ۱۴. لباس‌های محلی بختیاری
 منبع: چوقا بافی، چوغا بافی www.gardeshgariiran.ir

نشانه فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران

«طراحی این نشانه از مهرهای شخصی متأثر است که استفاده از آن‌ها از دوره صفویه به بعد، به ویژه در دوره قاجار، میان علماء، فقه‌ها، ادبا و حکمرانان رواج یافت و در بیشتر آن‌ها از قلم نستعلیق یا ریحان استفاده می‌شد. حروف نگاتیو موجود در این نشانه با مهرهای مزبور قرابت دارند» (اوجی، ۱۳۹۱: ۲۱). طرح نشانه از دو قسمت تشکیل شده: نوشته و قاب اطراف آن که نوشته را در بر گرفته است. این نشانه برگرفته از مهرهای قاجاری است که نوشته آن‌ها به خط ثلث یا نستعلیق بوده و در قاب‌های مستطیل شکل، مربع، بیضی و یا چهارگوش کلاه‌دار جای گرفته است. این مهرها انواع گوناگونی دارند. نشانه مذکور برگرفته از مهرهای چهارگوش کلاه‌دار است. به نوعی هنرمند از فضای هنر ایرانی-اسلامی در این نشانه استفاده کرده است. (تصویر شماره ۱۶)

تصویر ۱۶. مهرهای شاهان قاجار منبع: (فراستی، ۱۳۸۰: ۱۷۲)

آرم اصلی طراحی شده

نشریه ادبی آیش

«این لوگوتایپ با بهره‌گیری از قلم شکسته نستعلیق طراحی شده است. طرح کادر برگرفته از درون‌خانه‌های، حاشیه نگاره‌های تزئینی دوره تیموری است؛ استفاده از این نقش برای کادربندی اشعاری که با قلم نستعلیق نگاشته می‌شدند، معمول بوده است» (اوجی، ۱۳۹۱: ۵۹). این نشانه از دو بخش نوشته و طرح نشانه ساخته شده است. نوشته که نام مجله است و طرح پس‌زمینه آن از نقوش دوره تیمور الهام گرفته شده است. از این طرح در تذهیب و کتابت دوره تیموری، زیاد استفاده شده است. (تصویر شماره ۱۷)

تصویر ۱۷. جلد ضربی دوره تیموری
 منبع: www.cgje.org.ir/fa/news/156215

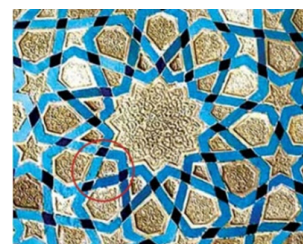
آرم اصلی طراحی شده

نشانه شرکت خودروسازی

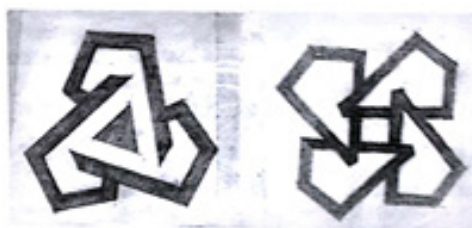
«سرعت، انرژی و امنیت درونمایه‌های اصلی این نشانه‌اند که نماد هریک به ترتیب عبارتند از: نوک پیکان به نشانه‌ی سرعت، چرخش حول یک محور به مثابه نمادی از مولد انرژی و ترکیب‌بندی کلی در قالب مثلثی با اضلاع مساوی و ثبات حاکم بر آن به نشانه‌ی امنیت و اطمینان.» (اوجی، ۱۳۹۱: ۱۱۱) طرح برگرفته از اجزای نقوش آجرکاری است و جزئی از یک شمشه است. (تصویر شماره ۱۸، ۱۹).

تصویر ۱۹. نقش شمشه
 منبع: (کاظم پور و محمدزاد، ۱۳۹۶: ۹۲)

تصویر ۱۸. نقش شمشه
 منبع: (حسینی و فراشی ابرقویی، ۱۳۹۳: ۳۹)

آرم اصلی طراحی شده

آرم اصلی طراحی شده

نشانه شرکت طرح و گسترش سمنان

«در این نشانه کلمه سمنان با قلم کوفی بنایی طراحی شده است تا بدین ترتیب با هویت معماری آن منطقه پیوند یابد. فرم مداد در بخش زیرین نشانه، بر فعالیت شرکت مزبور دلالت دارد» (اوجی، ۱۳۹۱: ۷۱). این طرح برگرفته از خط کوفی بنایی مورد استفاده در بناهای دوره‌های اسلامی است. (تصویر شماره، ۲۰ و ۲۱)

تصویر ۲۱. خط کوفی بنایی در معماری
 منبع: سبک‌های خوش‌نویسی و انواع خط‌های کوفی
www.blog.arthibition.net/fa-ir/content/show/106

تصویر ۲۰. خط کوفی بنایی در معماری
 منبع: مسجد حکیم
<https://deskgram.net/explore/tags>

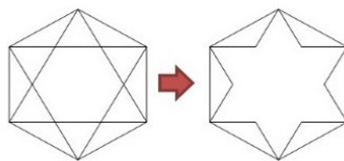
آرم اصلی طراحی شده

کنفرانس بین المللی هنر اسلامی

«عنصر اصلی این نشانه، عبارت "ن و قلم" است. در طراحی این لوگو تایپ از شیوه‌ی ابتدایی تلفیق قلم کوفی مغربی و خط نسخ استفاده شده است. شکل هندسی شش ضلعی که در فلسفه و هنر ایرانی-اسلامی نقش شاخص دارد، برای دورگیری عبارت مزبور به کار گرفته است» (اوجی، ۱۳۹۱: ۱۷). طرح نشانه از کنار هم قرار گرفتن دو بخش نوشتار و نقش یک شش ضلعی شکل گرفته شده و نوشتار "ن و قلم" نام کنفرانس است و شش ضلعی طرح پایه بر اساس ساختار شمس‌های شش‌پر، هشت‌پر، دوازده‌پر، هنر اسلامی است. (تصویر شماره ۲۲)

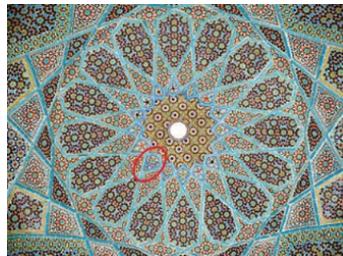
تصویر ۲۲. نحوه استفاده از شکل هندسی شش ضلعی در آثار هنر ایرانی
 منبع: <http://www.islamicartz.com>

آرم اصلی طراحی شده

سی‌امین اجلاس وزرای امور خارجه کشورهای اسلامی

«آرایش اشکال هندسی متقارن حول محوری واحد، از ویژگی‌های تصویری نقوش تزئینی بناهای اسلامی است؛ در این نشانه محور مزبور از کلمه‌ی الله ساخته شده، و طراحی آن به گونه‌ای است که در فضای منفی این کلمه عدد ۳۰ رخ می‌نماید تا مصداقی از سی‌امین اجلاس باشد.» (اوجی، ۱۳۹۱: ۲۹). طرح این نشانه بیان یک فضای اسلامی با استفاده از اجزای مورد استفاده در هنر اسلامی و نمادهای اصیل هنر ایرانی اسلامی مانند شمسه و اجزای تشکیل دهنده‌ی آن است. در این نشانه نیز از نقوش برای بیان بهتر، مفهوم موضوع و طرح استفاده شده دقیقاً مانند فرم شمسه‌ی موجود نیست. (تصویر شماره ۲۳)

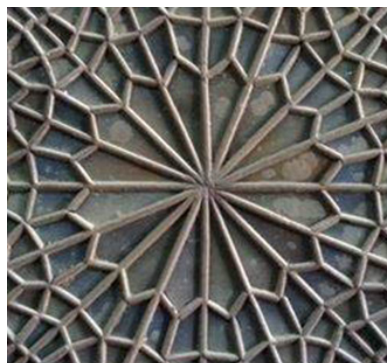
تصویر ۲۳. نقش شمسه مود استفاده در بناهای ایرانی
منبع: هنراسلامی www.wikiwand.com/fa

آرم اصلی طراحی شده

کنفرانس تجاوز عراق علیه رژیم ایران

«شمسه‌ای که فرم اصلی این نشانه را تشکیل می‌دهد، برگرفته از نقش مایه‌ای تزئینی در منبت‌کاری ایرانی است و بر هویت اصیل ایرانی اشاره دارد. یورش فرم خشن از سمت جنوب غربی، تمثیلی از تجاوز عراق است. رنگ سیاه بر پلیدی و زشتی و رنگ سرخ بر شهادت و شجاعت دلالت دارد.» (اوجی، ۱۳۹۱: ۱۳). این طرح برگرفته از نقش شمسه است که نمونه‌ی آن را در تصویر زیر مشاهده می‌کنیم. طرح برگرفته از شمسه است ولی به صورت کامل از تصویر شمسه استفاده نشده است، در شمسه خطوط زاویه‌دار است ولی در طرح مورد استفاده در نشانه، شمسه به شکل منحنی اجرا شده است. (تصویر شماره ۲۴)

تصویر ۲۴. نقش شمسه
منبع: گره چینی www.tishineh.com/touritem/417

آرم اصلی طراحی شده

جدول ۲: نشانه‌های برگرفته از نقوش ترکیبی ایرانی اسلامی، منبع نگارنده گان

ردیف	نشانه	نام مرکز	برگرفته از	تصویر الگو	دسته
۱		دانشگاه تبریز	کاشی‌های معرق مسجد کبود		فرهنگی
۲		دانشگاه اردبیل	نقوش آرامگاه شیخ صفی الدین اردبیلی گنبد الله الله		فرهنگی
۳		دانشگاه شاهرود	رواق‌های کاروانسراهای شاهرود		فرهنگی
۴		نشریه ادبی آیش	قلم نستعلیق و نقش مایه‌ی استفاده شده در کادربندی اشعاری که با قلم نستعلیق نوشته می‌شد.		فرهنگی
۵		فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران	مهرهای شخصی دوره‌های صفویه و قاجار		فرهنگی
۶		کنفرانس بین المللی هنر اسلامی	تلفیق قلم کوفی تزئینی و خط نسخ و شکل هندسی شش ضلعی		فرهنگی
۷		دانشگاه علوم پزشکی سبزوار	مقبره‌ی ملاهادی سبزواری		فرهنگی
۸		دانشگاه شهید بهشتی	مهرهای قاجار		فرهنگی
۹		دانشگاه هنر	سیاه مشق‌های عمادالکتاب		فرهنگی

بصره

دوفصل نامه، دانشکده هنر؛ دانشگاه شهید چمران اهواز
 بررسی تأثیرگذاری نقوش اسلامی بر نشانه‌های مصطفی اوجی
 دوره ششم، شماره دوازدهم - سال ۹۶
 ۶۱

تجاری		جزئی از طرح شمسه	شرکت خودرو سازی		۱۰
تجاری		قلم کوفی بنایی	شرکت طرح و گسترش سمنان		۱۱
فرهنگی		قلم کوفی بنایی معقلی	دانشگاه ایلام		۱۲
فرهنگی		بافته‌های آن منطقه استفاده از فضای مثبت و منفی لباس‌های بومی	دانشگاه شهر کرد		۱۳

جدول ۳. نشانه‌های طراحی شده؛ استفاده نشده به وسیله سفارش دهنده. منبع نگارنده گان

نشانه پیشنهادی	نام مرکز	ردیف	نشانه پیشنهادی	نام مرکز	ردیف
	دانشگاه شاهرود	۴		دانشگاه اردبیل	۱
	شرکت خودروسازی	۵		دانشگاه ایلام	۲
	دانشگاه تبریز	۶		دانشگاه شهر کرد	۳

جدول ۵. نشانه‌هایی که هم اکنون هم مورد استفاده سفارش دهنده هستند. منبع نگارنده گان

نشانه اجرا شده	نام مرکز	ردیف	نشانه اجرا شده	نام مرکز	ردیف
	دانشگاه علوم پزشکی سبزوار	۵	فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران		۱
	کنفرانس بین المللی هنر اسلامی	۶	نشریه ادبی آیش		۲
	شرکت طرح و گسترش سمنان	۷	دانشگاه هنر		۳
			دانشگاه شهید بهشتی		۴

نتیجه

در بررسی آثار بررسی شده. هنرمند با توجه به سفارش دهنده، موضوع سفارش، آثار هنری، محیط جغرافیایی مؤسسه را که سفارش مربوط به آن است مطالعه کرده و سپس شروع به طراحی نموده است. در ۱۳ نشانه‌ی مورد بررسی ۱۱ نشانه کاربرد فرهنگی دارند و ۲ نشانه کاربرد تجاری دارند با توجه به تعداد بیشتر نشانه‌های فرهنگی، به نظر می‌رسد عناصر و نقوش ایرانی اسلامی برای کاربرد فرهنگی مناسب‌ترند. در ۱۳ نشانه انتخابی پس از بررسی‌های لازم در ۴ نشانه رد پای تأثیر آثار تاریخی و بومی هر منطقه دیده می‌شود. در آثار انتخابی، هنرمند تلاش کرده از نقوش این آثار تاریخی با توجه به مؤسسه‌ی مورد نظر به گونه‌ای بهره‌گیری که مفهوم کارکرد آن به صراحت بیان شود. این استفاده به صورت کپی و گرته برداری نقوش تاریخی نیست، بلکه با توجه به مکان مورد نظر و کارکرد آن نقوش استفاده شده، نشانه‌ها را تغییر داده و در صورت نیاز از نمادهای دیگر در کنار نماد تاریخی بهره برده است. در بین ۱۳ نشانه، ۷ نشانه اجرا شده کارکرد اجتماعی، فرهنگی، هنری و... دارند. در کنار این نشانه‌ها ۶ نشانه است که ایده‌ی هنرمند مورد استفاده قرار نگرفته است. به گفته خود هنرمند این موضوع چیزی از ارزش نشانه کم نمی‌کند. تعداد ۸ نشانه از نشانه‌های انتخابی نشانه‌های فرهنگی است و برای دانشگاه‌ها اجرا شده است که در بیشتر آن‌ها از نقوش اسلیمی استفاده شده است. نشانه‌های کار شده بیشتر از دو بخش تشکیل شده: بخشی که شامل ایده‌ی هنرمند است که برگرفته از بیان مفهوم کارکردی مؤسسه و همچنین خلاقیت هنرمند است و بخشی دیگر، نقوش مورد استفاده در آثار تاریخی ایرانی-اسلامی است که در جهت انتقال مفهوم نشانه کاربرد داشته است.

منابع

- اوجی، مصطفی (۱۳۹۱)، برگزیده‌ای از نشانه‌ها و طراحی حروف مصطفی اوجی ۱۳۵۰-۱۳۹۰، انتشارات کلهر.
- انوری، حسن (۱۳۸۲)، فرهنگ بزرگ سخن، جلد هشتم، چاپ دوم، تهران: انتشارات سخن.
- حسینی، سیدهاشم، فراشی ابرقویی، حسین (۱۳۹۳)، تحلیل جنبه‌های نمادین شیعی در تزئینات مسجد جامع یزد، مجله نگره، شماره ۲۹
- پورمند، مهدیه (۱۳۸۵)، بررسی نشانه‌های متأثر از نقوش ایرانی، کتاب ماه هنر سال ۱۳۸۵، شماره ۱۰۲ و ۱۰۱
- خزائی، محمد (۱۳۸۹)، نمادپردازی، هویت بصری هنر ایران، کتاب ماه هنر، شماره ۱۴۴
- خزائی محمد (۱۳۸۴)، نشانه‌های امروز، نقش های دیروز، (حضور نقشهای ایرانی در نشانه‌های امروزی) فصل نامه مطالعات هنر اسلامی (۲-۳-۲۸-۱۷)
- فراستی، رضا (۱۳۸۰)، مهرهای شاهان قاجار، فصلنامه تاریخ معاصر ایران، بهار، شماره ۱۷
- کاظم پور، مهدی. محمدزاده، مهدی (۱۳۹۶)، مطالعه تطبیقی نقوش نمادین شیعی بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی با مسجد جامع یزد، مجله نگره، شماره ۴۴
- صفایی، آیدین (۱۳۹۳)، پایان نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد، به نام بررسی قابلیت‌های نقوش تزئینی بناهای تاریخی ایران در طراحی نشانه‌های گرافیکی، دانشگاه تربیت مدرس: تهران
- موسی‌لر، اشرف (۱۳۸۰)، بررسی تطبیقی تحولات اسلیمی با تحولات عرفان اسلامی، مجموعه مقالات اولین همایش هنر اسلامی، چاپ اول.
- هنرور، محمدرضا (۱۳۹۰)، آموزش قدم به قدم هنر تذهیب و فرش، چاپ پنجم، تهران: انتشارات یساولی

- www.tabrizpedia.info
- www.arktourism.ir
- www.arktourism.ir
- www.tripyar.com/iran/
- www.tripyar.com/iran/
- www.fa.wikipedia.org/wiki/
- www.tasnimnews.com
- www.tishineh.com
- <http://shahrefarang.com/prison-calligraphy-omadolkottab>
- <https://mag.eravel.com>
- <https://mag.eravel.com>
- www.gardeshgariiran.ir
- www.honaronline.ir
- www.cgje.org.ir/fa/news/156215
- <https://deskgram.net/explore/tags>
- www.blog.arthibition.net/fa-ir/content/show/106
- www.islamicartz.com
- www.wikiwand.com/fa/
- www.tishineh.com/touritem-417